180 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ВАТРОСЛАВ ЯГИЧ (1838 – 1923)

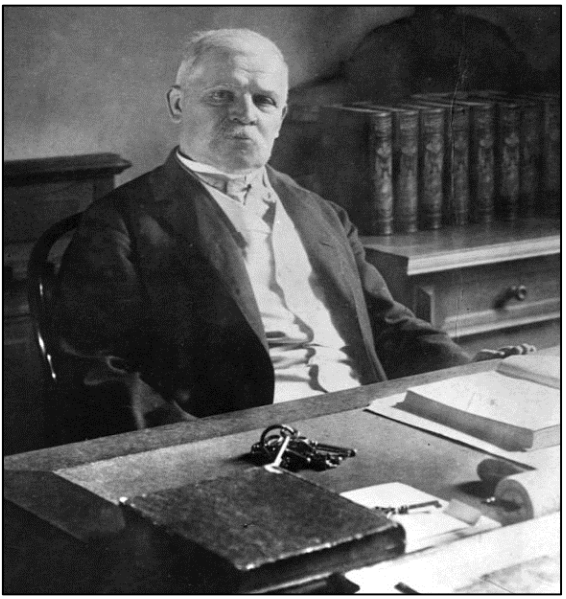

ВАТРОСЛАВ ЯГИЧ – ПАТРИАРХЪТ НА СЛАВИСТИКАТА

Енчо Тилев
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Энчо Тилев. Ватрослав Ягич – патриарх славистики

Данная статья посвящена Ватрославу Ягичу (1838 – 1923), одному из основоположников славянской филологии, со дня рождения которого отмечается в 2018 году 180 лет. Темы его научных изысканий чрезвычайно широки, и его весомый вклад в науку не ограничивается лишь исследовательской работой, но следует также иметь в виду его вклад в становление новых академических славистических центров в Европе в конце XIX и начале XX вв.

Ключевые слова: Ватрослав Ягич, славистика, славянская филология, история славистики

Encho Tilev. Vatroslav Jagić – the Patriarch of Slavistics

The present article is dedicated to Vatroslav Jagić (1838 – 1923), one of the founding fathers of Slavic Philology. It was in 2018 that the latter had its 180th birthday. Vatroslav Jagić had extremely broad scientific interests and his contributions are not restricted only to theoretical studies. One must also remember his merit in the establishment of academic centres in Slavistics in Europe at the end of the 19th century and the first decades of the 20th century.

Key words: Vatroslav Jagić, Slavistics, Slavic Philology, history of Slavistics

Настоящата 2018 година е особено значима за славистиката, тъй като се навършват 180 години от рождението на Ватрослав Ягич – филолога славист, който е смятан за един от пионерите на славянското езикознание. Заслугите му към лингвистиката – чрез собствени изследвания в най-различни филологически направления, чрез организиране на научни центрове в различни европейски държави и оставяне на множество ученици и последователи по цял свят, превръщат В. Ягич в митична фигура в историята на славистиката. Макар че приносите му у нас са изтъквани нееднократно още в научните издания от първото десетилетие на XX век, родната наука все още не е направила необходимото, за да се преведат поне някои от трудовете на видния славист на български език.

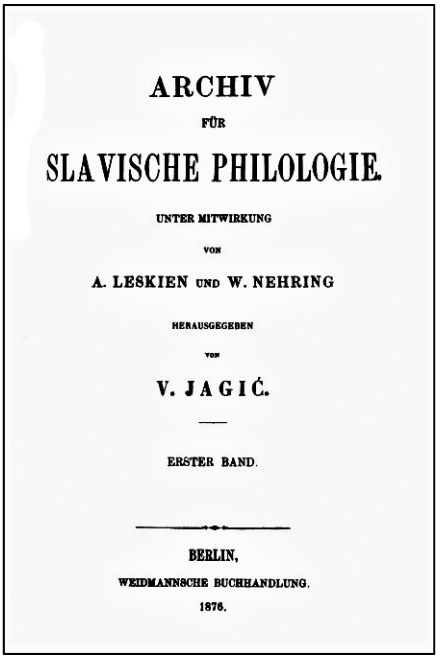
ARCHIV
FÜR
SLAVISCHE PHILOLOGIE.
UNTER MITWIRKUNG
VON
A. LESKIEN UND W. NEHRING
HERAUSGEGEBEN
VON
V. JAGIĆ.
ERSTER BAND.
BERLIN,
WEIDMANNSCHE BUCHHANDLUNG.
1876.

Ватрослав Ягич е роден на 6 юли 1838 г. в хърватския град Вараждин, на границата между днешна Хърватия и Словения. Прогимназия завършва в родния си град, а след това продължава гимназиалното си образование в Загреб. Като отличен ученик В. Ягич получава стипендия и през 1856 г. започва обучението си във Философския факултет на Виенския университет, където среща Фр. Миклошич и В. Караджич.

След завършване на висшето си образование В. Ягич се завръща в Хърватия (тогава в границите на Австро-Унгария), където работи като учител. Именно в Загреб той поставя началото на своята научна дейност, като публикува статия,

посветена на сърбохърватските юнашки песни. През 1867 г. младият учен започва работа в новооткритата по идея на епископ Йосип Щросмайер Академия за наука и изкуство, като изнася първата лекция на тема *За паралелите и изворите на нашите народни песни и приказки* (*O paralelah i izvorih naših narodnih pjesama i pripovijedaka*). На длъжността втори секретар на академията В. Ягич остава три години – до 1870 г., когато получава покана да стане професор по сравнително езикознание в Одеския университет. Но преди да замине за Одеса, Ягич взема едногодишен отпуск и заминава за Германия, където продължава заниманията си по сравнително-историческо езикознание и работи върху дисертацията си на тема *Животът на корена dĕ в славянските езици* (*Das Leben der Wurzel dĕ in den slavischen Sprachen*), издадена през 1874 г. във Виена. Въпреки многобройните пътувания връзката между В. Ягич и Фр. Миклошич не прекъсва, като в свое писмо Миклошич пише на Ягич: „Трябва да допринесете за това – да развиете славянската филология: това е задачата, за която сте узрели“ (прев. мой – Е. Т.[1], цит. по Цонев 1923/1924: 46).

В Одеса В. Ягич прекарва само една година, като на следващата е поканен за професор в Берлинския и новооснования Загребски университет, но вече утвърдилият се славист предпочита Германия[2] пред родната Хърватия. Именно там той започва да издава и своя знаменит „Архив за славянска филология“ („Archiv für slavische Philologie“).

През 1880 г., след смъртта на И. И. Срезневски[3], Ягич получава покана да бъде професор по славянска филология в Санктпетербургския университет. Там хърватинът се запознава с известни руски учени от онази епоха и по своя инициатива започва издаването на някои славянски езикови паметници. В столицата на Руската империя В. Ягич общува с А. Н. Пипин[4], А. Н. Веселовски[5], В. И. Ламански[6], К. Я. Грот[7], А. А. Шахматов[8], И. И. Козловски[9], Б. М. Ляпунов[10] и др.

---

[1] Цитатът е публикуван в статията на Беньо Цонев, която е на български, но самият цитат е даден на немски.

[2] За този период вж. по-подробно Ирмшер 1987.

[3] Измаил И. Срезневски (1812 – 1880) – руски славист, академик на Петербургската академия на науките. Открива, издава и изследва стари славянски ръкописи.

[4] Александър Николаевич Пипин (1833 – 1904) – руски литературовед и етнограф, академик на Петербургската академия на науките, автор на *История на руската литература* (4 тома, 1898 – 1899), *История на руската етнография* (4 тома, 1890 – 1892), *История на славянските литератури* (2 тома, 1879 – 1881, в съавторство с В. Д. Спасович).

[5] Александър Николаевич Веселовски (1838 – 1906) – руски историк на литературата, академик на Петербургската академия на науките, автор на трудове по история на европейските литератури, превел *Декамерон* на руски език.

През 1886 г. по препоръка на Фр. Миклошич В. Ягич е поканен за професор във Виенския университет, където трябва да оглави катедрата по славистика. Там той основава прочутия Славянски семинар, в който се обучават множество слависти от следващите поколения. Спомените на Б. Цонев за възгледите на Ягич за филологията са красноречиви:

> Ягич не беше сух филолог, както много други, които придават тесен обем на езикословната наука, т.е. не разбираше под филология само изучаване на езика като говорно средство, а разбираше и занятието с езика като със средство за художествен изказ; филология му беше и изследването на народното знание (folklore), изразено в езика, а славянска филология му беше и описание на народния бит или бита на разните славянски народи, изразено пак чрез езика; славянска филология му беше не само етнографията, но дори и самата история на славянските народи.
>
> (Цонев 1923/1924: 47)

По идея на В. Ягич към Императорската академия на науките във Виена през 1897 г. се създава Балканска комисия[11], която има голямо значение за българската наука, тъй като благодарение на нея са финансирани проучванията на източнобългарските и родопските говори, подробно описани от Л. Милетич: първите – в *Das Ostbulgarische* от 1903 г. (преведена на български като *Източнобългарските говори*, 1989 г.), а

---

[6] Владимир Иванович Ламански (1833 – 1914) – руски историк и славист, автор на множество трудове по история на славянските народи и по славянска филология.

[7] Константин Яковлевич Грот (1853 – 1934) – руски славист и архивист, автор на трудове по история на славянските и други европейски народи.

[8] Алексей Александрович Шахматов (1864 – 1920) – руски лингвист и историк, основоположник на историческото проучване на руския език и на староруската текстология като наука.

[9] Игнат Игнатиевич Козловски (1846 – 1889) – руски филолог славист, работил в областта на сравнително-историческото езикознание, автор на трудове по граматика и изследовател на *Слово о полку Игореве*.

[10] Борис Михайлович Ляпунов (1862 – 1943) – руски и съветски славист, академик на Академията на науките на СССР, член-кореспондент на БАН и Чешката академия на науките, автор на трудове по история на руския език, по сравнителна граматика на славянските езици, етимология, диалектология, лексикография.

[11] На 3.02.1897 г. към Императорската академия на науките във Виена е взето решение за разкриването на Балканска комисия, която има за цел „историко-археологическото и филологическото проучване на Балканския полуостров“. През следващите десетилетия комисията разширява своя предмет на изследване, като финансира също така експедиции в областта на археологията, геологията, географията, ботаниката. От основаването си в края на XIX век до 90-те години на XX в. комисията има свой печатен орган – „Трудове на Балканската комисия“ („Schriften der Balkankommission“). По решение на Австрийската академия на науките Балканската комисия е закрита на 31.12.2011 г.

вторите – в *Die Rhodopemundarten der bulgarischen Sprache* от 1912 г. (*Родопските говори на българския език*, издадена на български език през 2013 г.). И двата труда на акад. Л. Милетич са класически за българската диалектология, макар и издадени първоначално на немски език в австро-унгарската столица. От предговора към *Родопските говори* се вижда, че В. Ягич е изключително добре запознат с по-старото състояние на славянските езици, което му позволява да прави паралели между явленията в старобългарския и старочешкия език например и др. (вж. Милетич 1912: VII – VIII, Милетич 2013: 23 – 25). В края на предговора В. Ягич заявява готовността си да подкрепи по-нататъшните изследвания на българския език и неговите диалекти, но поради избухването на войната и тежките материални загуби плановете са осуетени завинаги.

През 1908 г. Ватрослав Ягич се пенсионира като професор във Виенския университет, където прекарва 22 години от професионалния си живот. През същата година е удостоен с рицарско звание и добавя *von* (*фон*) към името си, поради което би следвало да се изписва като Ватрослав фон Ягич, както понякога може да се види изписано името на Франц фон Миклошич. Според свидетелството на Б. Цонев обаче последните години от живота си Ягич прекарва във финансови затруднения, като е принуден да разпродаде дори личната си библиотека, откупена от сръбското правителство за славянския семинар в Белградския университет (Цонев 1923/1924: 51). В. Ягич умира на 5 август 1923 г. във Виена и на 12 август е погребан в родния си град Вараждин.

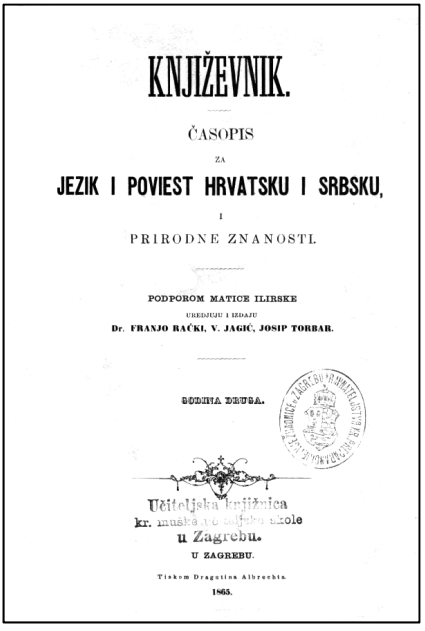
KNJIŽEVNIK.

ČASOPIS

ZA

JEZIK I POVIEST HRVATSKU I SRBSKU,

I

PRIRODNE ZNANOSTI.

PODPOROM MATICE ILIRSKE

UREĐUJU I IZDAJU

Dr. FRANJO RAČKI, V. JAGIĆ, JOSIP TORBAR.

SVEZNA ZBUBA.

Učiteljska knjižnica
kr. muška učiteljska škola
u Zagrebu.

U ZAGREBU.

Tiskom Dragutina Albrechta.

1865.

Без съмнение В. Ягич е един от „патриарсите“ на славистиката, който допринася за утвърждаването ѝ като направление в езикознанието през втората половина на XIX и първата половина на XX век. Научните му търсения оказват влияние на цели поколения слависти, като издигат сравнително-историческия метод на качествено ново равнище. От списъка с публикации на В. Ягич се вижда, че интересите му са много разнообразни. След

завършването на университетското си образование той се занимава най-вече с проблемите на сърбохърватския език и литература и през 1860 г. започва да издава списание „Книжевник“ („Književnik. Časopis za jezik i poviest hrvatsku i srbsku, i prirodne znanosti“), в което публикува свои изследвания за правописа, синтаксиса и историята на хърватския език. От този период са и съчиненията *Материали по глаголическа палеография* (*Gradja za glagolsku paleografiju*), *Подмладената вокализация в хърватския език* (*Pomlađena vokalizacija u hrvatskome jeziku*), *Материали по славянска народна поезия* (*Građa za slovinsku narodnu poeziju*).

Изключителен принос към славистиката е създаването през 1879 г. в Берлин на списанието „Archiv für slavische Philologie“, което бързо се утвърждава като най-авторитетното научно списание за времето си. От създаването на „Архива“ до смъртта си В. Ягич е негов главен редактор, като последният том под негово ръководство излиза през 1920 г. От 1923 г., когато е публикуван следващият 38. том, списанието се редактира от Е. Бернекер до последния 42. том, издаден в Берлин през 1929 г.

Друг съществен принос на В. Ягич е написването на *История на славянската филология* (*История славянской филологии*), която излиза през 1910 г. в Санкт Петербург. С този труд той прави първата крачка към реализиране на идеята си за многотомна енциклопедия по славянска филология. Неосъществен обаче остава замисълът му да се създаде пълен сравнителен речник на славянските езици.

От изключително значение е и издаването на множество класически паметници, които В. Ягич прави достояние за световната лингвистика. Сред тях са Зографското, Мариинското и Добромировото евангелие (първите две са глаголически, а третото – кирилско), Болонският псалтир и др. За отбелязване е и фактът, че на научна основа В. Ягич оборва панонската теория за произхода на старобългарския език, като доказва, че той е базиран на южнославянски диалект. Много ценен във връзка с това е трудът *История на църковнославянския език* (*Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache*).

От съществена важност за лингвистичната историография е епистоларното наследство на В. Ягич, запазено в архиви в различни славянски и неславянски страни (вж. напр. Блок, Лисенко, съст. 1963; Младенов 1988; Скок, Хам, съст. 1953 и др.). На български език е издадена по-голямата част от писмата на Л. Милетич до В. Ягич, като, за съжаление, не са съхранени оригиналните писма на Ягич, тъй като личният архив на Милетич изгаря при бомбардировките на София през януари 1944 г. (вж. Божилова, съст. 1996). Но връзката на хърватския славист с България и българските му ученици и колеги е безспорна. Сред студентите

му във Виена са Б. Цонев, Д. Матов, Ст. Аргиров, Г. Баласчев, Сп. Ганев, Ст. Младенов, Ал. Пиронков, Ст. Л. Костов и др. В своето изследване на връзката на виенската славистика с българското езикознание Вл. Мурдаров отбелязва, че при В. Ягич са учили общо 17 българи и една българка (Мурдаров 1999: 166). Вл. Мурдаров описва също така и колегиалните отношения с М. Дринов, с когото В. Ягич се свързва благодарение на А. А. Потебня, а също с Л. Милетич, Ив. Шишманов и Ал. Теодоров-Балан (вж. Мурдаров 1984, 1985, 1999: 229 – 279).

Приносите на В. Ягич към световното езикознание и славистиката трудно биха могли да бъдат представени накратко, тъй като те са изключително разностранни и широкообхватни. Но паметта за постигнатото от предишните поколения във всяка една област на знанието е съществена предпоставка за напредъка на науката и тази памет трябва да се познава, съхранява и обогатява.

Литература

Блок, Лисенко, съст. 1963: *Письма И. В. Ягича к русским ученым, 1865 – 1866*. [Blok, Lisenko, sast. Pis'ma I. V. Jagića k russkim uchenym, 1865 – 1866.] Съст. Г. П. Блок, Т. И. Лисенко. Москва – Ленинград: Изд-во АН СССР, 1963.

Божилова, съст. 1996: *Любомир Милетич до Ватрослав Ягич. Писма, 1896 – 1914 г.* [Bozhilova, sast. Lyubomir Miletich do Vatroslav Jagić. Pisma, 1896 – 1914.] Съст. Р. Божилова. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 1996.

Ирмшер 1987: Ирмшер, Й. Ватрослав Ягич в Берлин. [Irmsher, Y. Vatroslav Jagić v Berlin.] // *Език и литература*, 1987, № 1, 60 – 68.

Милетич 1912: Miletič, L. *Die Rhodopemundarten der bulgarischen Sprache.* Wien: Alfred Hölder, 1912.

Милетич 2013: Милетич, Л. *Родопските говори на българския език*. [Miletich, L. Rodopskite govori na balgarskiya ezik.] Превод от немски: Енчо Тилев. София: Изток – Запад, 2013.

Младенов 1988: Младенов, М. Сл. Писма на Ватрослав Ягич до Стефан Младенов. [Mladenov, M. Sl. Pisma na Vatroslav Jagić do Stefan Mladenov.] // *Съпоставително езикознание*, 1988, № 6, 42 – 45.

Мурдаров 1984: Мурдаров, Вл. Ватрослав Ягич и Любомир Милетич. [Murdarov, Vl. Vatroslav Jagić i Lyubomir Miletich.] // *Български език*, 1984, № 1, 33 – 39.

Мурдаров 1985: Мурдаров, Вл. Ягич, Иречек, Балан. [Murdarov, Vl. Jagić, Irechek, Balan.] // *Български език*, 1985, № 5, 473 – 475.

Мурдаров 1999: Мурдаров, Вл. *Виенската славистика и българското езикознание 1822 – 1849 – 1918.* [Murdarov, Vl. Vienskata slavistika i balgarskoto ezikoznanie 1822 – 1849 – 1918.] Пловдив: Пигмалион, 1999.

Скок, Хам, съст. 1953: *Korespondencija V. Jagića*. Съст. P. Skok, J. Hamm. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1953.

Цонев 1923/1924: Цонев, Б. Ватрослав Ягич. [Tsonev, B. Vatroslav Jagić.] // *Летопис на Българската академия на науките за 1923/1924 г.*, VII, 1926, 43 – 51.